

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ГРАЖДАНИ И БИЗНЕС - ПАРТньОРИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ОТПАДЪЦИ ОТ ТЕКСТИЛ И ОБУВКИ

ЕДНА ПОСОКА
МНОГО ВЪЗМОЖНОСТИ

Настоящата информационна брошура е разработена в рамките на Проект „Граждани и бизнес - партньори в управлението на отпадъци от текстил и обувки“, с Договор № BG05SFOP001-2.009-0147-C01/ 27.12.2018 г. за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Оперативна програма „Добро управление“.

Проектът е обвързан с необходимостта от 1 януари 2025 г. държавите-членки да въведат разделно събиране на отпадъците от текстил и обувки. В тази връзка е необходимо гражданите и бизнеса да обединят усилия и съвместно с властите да се превърнат в партньори. В тази връзка е и основната цел на проекта - повишаване на участиято и ангажираността на гражданите и бизнеса в процесите на формулиране на промени в политиката за управление на масово разпространени отпадъци. За постигането целите на проекта се предвиждат се 4 ключови дейности:

Проучване и анализ на практиките за събиране и третиране/ оползотворяване на отпадъци от текстил и обувки;

Национална кампания за повишаване на обществената осведоменост и насърчаване на участиято на гражданите и бизнеса в процесите на формулиране на промени в политиката за управление на масово разпространени отпадъци;

Съвместни дейности за разработване и представяне на препоръки и предложения за промени в политиката за управление на масово разпространени отпадъци между НПО, граждани, бизнеса и администрации

Създаване на устойчив модел за граждански мониторинг на местно ниво, който да следи за прилагането на политиката за управление на масово разпространени отпадъци от страна на общините.

Водеща организация: Европейски институт

Партньор: Българска стопанска камара

Продължителност: 15 месеца

Обща стойност: 64 838,36 лвa

Този материал е създаден с финансова подкрепа на оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от фондация „Европейски институт“ и Българска стопанска камара при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и/или Управляващия орган на Оперативна програма „Добро управление“.

ВЪВЕДЕНИЕ

Контекст¹

Отпадъците са ключов екологичен, социален и икономически въпрос и все по-сериозен проблем, като количеството на образуваните отпадъци в Европа продължава да нараства ежегодно. От представените данни за ЕС и избрани страни може да се направи извода, че количествата отчетени отпадъци е с малки отклонения в годишен план и като цяло задържат темповете на нарастване.

Особено показателна е величината количество образувани отпадъци на едно лице. От избраните страни, за които е направено проучването, заключението, което се налага е, че тези количества са относително постоянни за ЕС, но в отделните страни имат особености, свързани както с характера на производството, така и с бита на населението. Прави впечатление и резките изменения, които се наблюдават в данните за страната, както и доста високото им ниво. По-задълбочения анализ показва, че ефективността на използването на сировините у нас е сравнително ниска, но и качеството на данните се нуждае от усъвършенстване и подобряване. Не бива да се забравя, че в страната все още не работи информационна система за отпадъците и събирането на данните от индустрията е на ниско технологично ниво.

Успоредно с това, забелязва се и тенденция на стабилизиране на количествата битови отпадъци във всички представени страни. За ситуацията в Р България следва да се отбележи, че все още общините имат трудности при отчитането и управлението на този тип отпадъци.

Таблица 1. Годишно количество отпадъци (опасни и неопасни) в тонове – домакинства и всички сектори

	2010	2012	2014	2016
ЕС – 28 държави	2,359,200,000	2,368,400,000	2,367,240,000	2,386,840,000
България	167,304,235	160,821,744	178,855,892	119,378,627
Франция	345,823,647	334,949,283	315,442,848	313,624,147
Австрия	44,316,916	45,395,971	53,449,772	58,788,612
Швеция	115,167,650	153,057,693	163,113,001	136,530,762
Норвегия	9,432,997	10,720,872	10,407,207	10,864,011

¹ https://www.moew.government.bg/static/media/ups/tiny/file/Waste/Nasoki_rakovodstva/waste_prevention_wpg_handbookpdf_BG.pdf

Таблица 2. Годишно количество отпадъци (опасни и неопасни) в кг на 1 лице - домакинства и всички сектори

	2010	2012	2014	2016
ЕС – 28 държави	4,683	4,694	4,661	4,673
България	22,622	22,013	24,759	16,748
Франция	5,335	5,119	4,757	4,701
Австрия	5,299	5,385	6,254	6,729
Швеция	12,280	16,079	16,823	13,759
Норвегия	1,929	2,136	2,026	2,075

Таблица 3. Годишно количество битови отпадъци (опасни и неопасни) в тонове

	2010	2012	2014	2016
ЕС – 28 държави	219,390,000	212,420,000	207,570,000	214,700,000
България	3,529,458	2,754,523	2,683,016	2,840,316
Франция	29,306,586	29,996,157	28,374,300	29,193,619
Австрия	4,622,626	4,020,113	4,170,023	4,268,278
Швеция	4,038,272	4,193,105	4,172,574	4,410,872
Норвегия	2,228,608	2,437,776	2,426,530	2,444,305

Таблица 4. Годишно количество битови отпадъци (опасни и неопасни) в кг на 1 лице

	2010	2012	2014	2016
ЕС – 28 държави	435	421	409	420
България	477	377	371	398
Франция	452	458	428	438
Австрия	553	477	488	489
Швеция	431	440	430	445
Норвегия	456	486	472	467

Управлението на отпадъците непрекъснато се подобрява и въведените преди повече от 15 години подходи за разделното събиране и рециклиране са част от практиките в индустрията и от бита на населението. Успоредно с това, изискванията за количеството на депонираните отпадъци намалява непрекъснато, като целта за 2030 г. е 10% от битовите. Стават все по-строги и стандартите за депониране и изграждане на отпадъци. Разширяването на моделите на потребление обаче оказва засилващ натиск върху екосистемите и инфраструктурата за третиране на отпадъци. Растващите количества отпадъци са признак за неефективност на процесите на производство, дистрибуция и потребление, както и за неефективното използване на финансов ресурс. Предвид нарастващата обществената загриженост за промяната на климата, сравнително нова насока за действие е свързана с биологичните отпадъци (тези при които протича процес на гниене при депониране), тъй като те са един от основните генератори на метан — силно активен парников газ. Отпадъците представляват ресурси (енергия, хартия, гориво и др.), количествата от които са ограничени. Новото разбиране за понятието „ресурси“ е ключ към разрешаването на проблема за отпадъците.

Една от най-важните тенденции в развитието на управлението на отпадъците в ЕС е намаляване на обвързаността между икономическия растеж и образуването на отпадъци. В ЕС-27 генерирането на битови отпадъци на глава от населението беше стабилизирано през 2000 г., като между 2000 и 2007 г. БВП нарасна с 16 %.² По изключение, образуването на отпадъци в новите държави-членки се запазва относително стабилно по тегло спрямо 1990 г. Това може да се дължи на намаляването на обема на отпадъците от тежката минна промишленост и от строителството, и на увеличаването на обема на по-леките хартиени отпадъци и отпадъци от опаковки.

Таблица 5. Отпадъци на 1 лице и БДС на едно лице за ЕС за преработваща индустрия

	2010	2012	2014	2016
БДС/лице	24,900	25,800	26,600	28,200
отпадъци/лице	1,713	1,716	1,733	1,772

ЕС - тенденци в БДС и образуваните отпадъци на едно лице

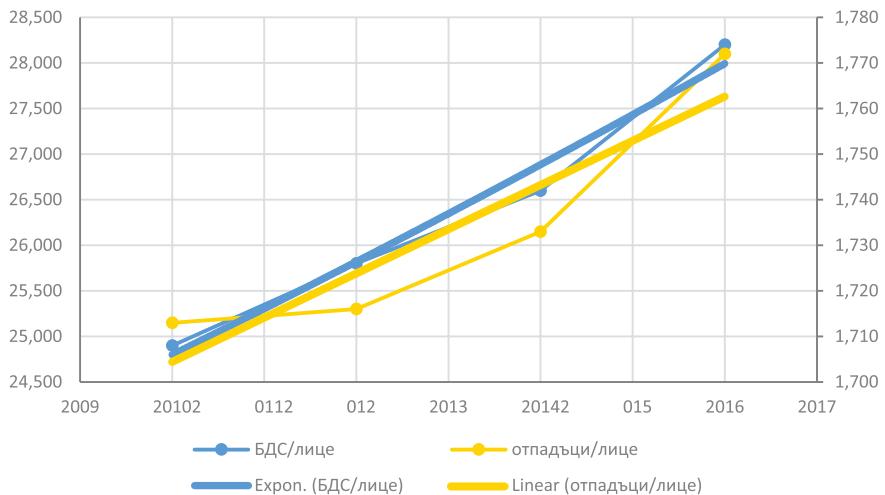

Таблица 6. Отпадъци на 1 лице и БДС на едно лице за България за преработващата индустрия

	2010	2012	2014	2016
GDP/cap	5,100	5,700	5,900	6,800
waste/cap	2,002	2,456	2,474	2,527

Р България - тенденци в БДС и образуваните отпадъци на едно лице

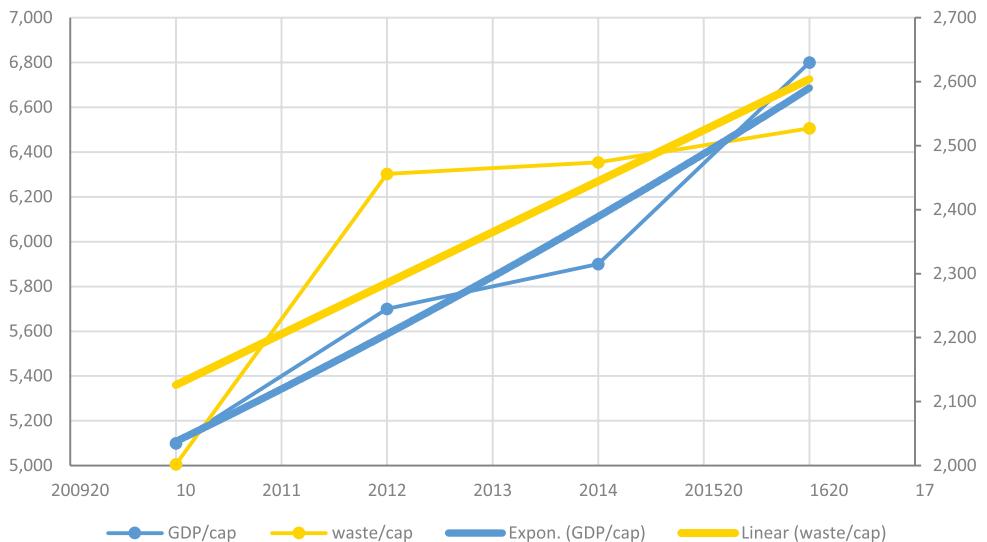
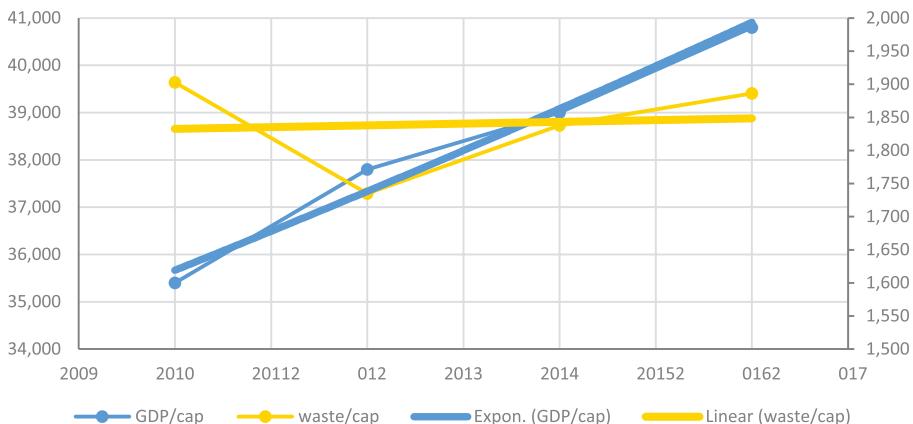

Таблица 7. Отпадъци на 1 лице и БДС на едно лице за България за преработващата индустрия

	2010	2012	2014	2016
GDP/cap	35,400	37,800	39,000	40,800
waste/cap	1,903	1,735	1,838	1,886

Австрия - тенденци в БДС и образуваните отпадъци на едно лице

Устойчивото прекъсване на връзката между икономическия растеж и образуването на отпадъци е ключова цел на Рамкова директива за отпадъците на ЕС. Стабилизирането на образуването на отпадъци следва да се промени към трайно намаление на темповете им в сравнение с темповете на икономическия растеж.

По-доброто управление на отпадъците, може да допринесе за:

- намаляване на въздействието върху околната среда, например намаляване на емисиите на парниковите газове и в частност от депонираните отпадъци метан, както и на въглеродния диоксид от изгарянето и рециклирането на отпадъци;
- подобрена ефективност на използването на ресурсите чрез икономия на енергия и намаляване на употребата на материали, както и „скритото“ въздействие върху околната среда от добива, производството и използването на природни ресурси;

По-добро използване на ресурсите чрез повторна употреба и рециклиране и оползотворяване (не енергийно)

- намаляване на производството на опасни отпадъци и съответно подобряване на условията за общественото здраве.

Данните показват, че в нашата страна тенденцията на прекъсване на връзката между растежа на БДС и отпадъците все още не е постигната (поне към 2016), което изисква съществени законодателни и политически промени за улесняване на режима за край на отпадъка, насърчаване на повторната употреба, рециклирането и оползотворяването и драстично съкращаване на депонирането на отпадъци.

Отпадъци

Отпадъците представляват един от най-старите екологични проблеми в ЕС и определението им е спорно. В преработената Рамкова директива за отпадъците те са дефинирани от Европейската комисия като обект, който е разглеждан от своя притежател като отпадък и който той възнамерява да изхвърли. Критериите за Край на отпадъка бяха предложени през февруари 2009 г. от Съвместния научноизследователски център на Европейската комисия, за да се определи кога отпадъците, преминали през процеси на оползотворяване, престават да бъдат отпадъци. Макар и да представлява важно приложение на политиката за ефективно използване на ресурсите, оползотворяването на материалите за повторно влагане в производството на продукти не се счита за предотвратяване на отпадъци за целите на националните програми за предотвратяване на образуването на отпадъци. Прави се ясно разграничаване, което е обяснено в преработената Рамкова директива за отпадъците, между отпадъци и странични продукти от производствените процеси, които могат да бъдат използвани при създаването на нови продукти или да бъдат експортирани за употреба на друго място. Отпадъците остават предмет, който е бил освободен доброволно или по необходимост.

Какво представлява рециклирането на текстил

Рециклирането на текстил е процесът, при който стари дрехи и друг текстил се възстановяват за повторна употреба или оползотворяване на материали. Той е в основата на индустрията за рециклиране на текстил.

Необходимите стъпки в процеса на рециклиране на текстил включват даряване, събиране, сортиране и обработка на текстил и последващо транспортиране до крайни потребители на използвани дрехи, парцали или други възстановени материали.

Основата за нарастващата индустрия за рециклиране на текстил е, разбира се, самата текстилна индустрия. Продуктите на текстилната промишленост са около 1 трилион долара в световен мащаб, включваща облекло, както и мебели и материали за матраци, спално бельо, завеси, почистващи материали, оборудване за свободното време и много други вещи.

Необходимост от рециклиране на текстил

Рециклирането на текстил става все по-актуално в развитите страни и в ЕС. Годишно по целия свят се произвеждат над 80 милиарда облекла. Според американската EPA през 2015 г. са били генериирани около 16 miliona тона текстилни твърди битови отпадъци (около 6,1% от общото производство на битови отпадъци). В страните от ЕС са образувани около милион тона текстилни отпадъци от преработващата промишленост, а в Р България – 14 хил. т. през 2014 г. В ЕС все още не са налични данни за събранныте текстилни битови отпадъци. Данните за България са от направените изследвания от общините на морфологията на събираните отпадъци и техния относителен дял е около 5%. Процентът на възстановяване на текстил от дрехи и обувки е 14,2%, докато възстановяването на спално бельо е 16,3% за същата година. По този начин рециклирането на текстил е значително предизвикателство, което трябва да бъде решено, тъй като се стремим да се приближим до общество, което не депонира отпадъци.

Когато попаднат на депата, естествените влакна могат да отнемат стотици години, за да се разпаднат. Те могат да отделят метан и CO₂ в атмосферата. Освен това синтетичният текстил е проектиран да не се разлага. В депото те могат да отделят токсични вещества в подземните води и почвите.

Рециклирането на текстил води до ползи за околната среда:

- Намалява необходимите терени за депата, като се има предвид,

че продуктите от синтетични влакна не се разлагат и че естествените влакна могат да отделят парникови газове

- намаляване на използването на първични влакна
- Намаляване на консумацията на енергия и вода
- намаляване на замърсяването
- Намалено търсене на багрила.
- Източници на текстил за рециклиране

Излезлият от употреба текстилът се образува при два основни източника:

1. Потребители, включващи дрехи, тапицерия на превозни средства, предмети за бита и други.
2. От предприятия, преди стоките да достигнат до потребителите, включително отпадъчен текстил, създаден като страничен продукт при производството на прежди и тъкани, както и текстилни отпадъци от други индустрии.

Даряването на употребявани дрехи се подпомага от неправителствените организации, както и от много корпоративни програми, включително тези на Nike, HM и др.

Текстил, който е подходящ за повторна употреба

Според източник от британската индустрия, около 50% от събрания текстил се използва повторно, а около 50% се рециклира. Около 61 процента от възстановените дрехи се изнасят в други страни. В някои африкански страни около 80% от хората носят употребявани дрехи. Проблемът с изпращането на употребявано облекло в Африка породи известна степен на противоречие по отношение на ползите от подобни инициативи, при които това може да окаже неблагоприятно въздействие върху местната текстилна промишленост, местното облекло и образуването на битови отпадъци.

В Канада приблизително 10% от благотворително събранныте дрехи се продават в специализирани магазини, а останалите 90% от дареното отива за рециклиращата индустрия. Около 35% от дарените дрехи са преработени за промишлени цели (парцали за почистване).

Какво представлява процесът на рециклиране

При рециклирането на текстила има няколко последователни процеса - събиране, сортиране и преработка. Като цяло всичко започва със създаване на ангажираност в потребителите за рециклирането на излезлите от употреба текстилни изделия и популяризиране на информация за предимствата му. За да се рециклира текстилът, има основни разлики между естествените и синтетичните влакна.

За естествен текстил:

Входящият материал се сортира по вид и цвят. Цветното сортиране предотвратява боядисването, което пести енергия и не се емитират замърсители. След това текстилът се разнищва или се нарязва, като понякога се добавят и други съставки. Материалите се нарязват или издърпват във влакна. В зависимост от крайната употреба на преждата, могат да бъдат включени и други влакна.

След това преждата се почиства и смесва чрез процес на кардиране. Тогава преждата отново се навива и е готова за последваща употреба при тъкане или плетене. Някои влакна обаче не могат да се навиват като прежда. Затова те се използват за пълнене на текстил, като например в матраци. В случай на текстил на базата на полиестер, дрехите се нарязват и след това се гранулират за преработка в полиестерни чипове. Впоследствие те се стопяват и се използват за създаване на нови влакна за използване в нови полиестерни тъкани.

Отвъд рециклирането е устойчивото пазаруване

Тъй като обществото става все по-запознато с опасностите, свързани с депонирането на стария текстил и с развитието на новите технологии за рециклиране, може да се очаква, че индустрията за рециклиране на текстил ще продължи да расте и да се популяризира. В същото време се зараждат и тенденции като бавна мода, за да се обърне внимание на взаимодействието на облеклото с устойчивостта. Бързата модна индустрия генерира значително замърсяване и значително отрицателно въздействие върху климатичните промени. Потребителите могат да повлият на промените, като изберат купуване на стоки, които имат по-малко въздействия върху ОС.

Ситуацията в ЕС

На европейско равнище европейският пакет за кръгова икономика, приет през май 2018 г., задължава държавите-членки да създадат отделно събиране за текстил до 2025 г. ЕС също финансира научно-изследователски и инновационни програми като Европейския план за действие за облекло (ECAP).

На национално ниво държавите имат способността да променят пазарните условия, за да насърчават добросъвестните участници. Данъчното облагане е инструмент, който насърчава използването на рециклирани влакна, производството на облекло за рециклиране, индустрия за преправяне. Регулаторите могат да налагат ограничения като въвеждането на задължителни гаранции. Във Франция Пътната карта за кръговата икономика (FREC) предвижда прилагането до 2019 г. на план за действие за борба с отпадъците от непродадени стоки по модела на хранителните отпадъци. От март 2017 г. мултинационалните компании имат задължение за бдителност към своите подизпълнители и трябва „да предотвратяват сериозни нарушения на правата на человека и основните свободи, здравето и безопасността на хората и околната среда“. И накрая, държавите определят регулаторната рамка за състоянието на отпадъците с важни последици за заинтересованите страни по събирането и техните разрешения.

Съгласно последното Становище на Европейския комитет на регионалите по Законодателни предложения за изменение на директивите за отпадъците (2017/C 017/09) „Пропусната е възможността да се запази целта от 70 %, както самата Европейска комисия предложи миналата година, при положение че рециклирането създава нови работни места на мястото и генерира по-малко емисии от колкото депонирането или изгарянето“.

А Европейския икономически и социален комитет (ЕИСК) смята, че приемането на схемите за разширена отговорност на производителя (РОП) следва да бъде задължителна в държавите членки. С оглед на много различните резултати от схемите за РОП в държавите – членки на ЕС, той приветства въвеждането на минимални изисквания за схемите за РОП. Въпреки това тези разпоредби могат да бъдат

подсилени, така че минималните изисквания да бъдат допълнително хармонизирани, по-специално чрез разясняване на ролите и отговорностите на заинтересованите страни по цялата верига за създаване на стойност, както и на тяхната финансова отговорност. В допълнение, законодателите следва да обмислят включването на специфични изисквания за РОП в Директивата относно опаковките и отпадъците от опаковки (30), за да ги направят по-ефективни. В предложението на Комисията не се разглеждат в достатъчна степен социалните и свързаните с труда ползи и рискове на прехода към кръгова икономика (2). Не се предвижда необходимото адаптиране чрез обучение и образование на работната сила. Необходимо е да се идентифицират най-уязвимите сектори и работници, за да може за тях да бъде създаден пълен набор от подкрепящи структури.

Текстил и обувки

За текстил и обувки към момента са валидни нормативните актове, които са в сила за неопасни отпадъци от бизнеса, както и битовите отпадъци и сродни на тях. В някои страни са разработени конкретни схеми за прилагане на разширената отговорност на производители (РОП) за постигане на поставени национални цели. Въведени са изисквания към лицата, които изпълняват дейности с текстилни отпадъци – събиране, транспорт, преработване, повторна употреба и рециклиране. За този тип отпадъци са в сила действащите актове и на ниво ЕС е въведено изискване за разделно събиране от 2025 – събиране, оползотворяване, обезвреждане. Следва да се има предвид, че отпадъците от текстил и обувки са част от битовите отпадъци и за тях важат всички изисквания за управлението им.

Ситуацията в Р България

Законодателство

За масово разпространените отпадъци – опаковки, батерии и акумулатори, излязло от употреба електрическо и електронно оборудване, отработени масла и излезли от употреба автомобили, излезли от

употреба гуми – освен общите изисквания на Закона за управление на отпадъците и наредбите към него и тези от раздела за Разширената отговорност на производителите съответните наредби.

Закон за управление на отпадъците - регламентира мерките и контрола за защита на околната среда и човешкото здраве чрез предотвратяване или намаляване на вредното въздействие от образуването и управлението на отпадъците, както и чрез намаляване на цялостното въздействие от използването на ресурси и чрез повишаване ефективността на това използване. Със закона се определят изискванията към продуктите, които в процеса на тяхното производство или след крайната им употреба образуват опасни и/или масово разпространени отпадъци, както и изискванията за разширена отговорност на производителите на тези продукти с цел насищаване на повторната употреба, предотвратяването, рециклирането и друг вид оползотворяване на образуваните отпадъци. Законът определя и целта на управлението на отпадъците - да предотврати или намали вредното им въздействие върху човешкото здраве и околната среда и се осъществява в съответствие с изискванията на нормативните актове. законът се прилага за битовите отпадъци (част от тях са текстилните отпадъци и обувките); производствени отпадъци (включително отпадъците от текстил от добивната и преработващата индустрия) и строителните и опасните отпадъци.

Към Закона за управление на отпадъците действат и редица наредби, които са приложими и за текстилните отпадъци:

- Наредба за разделно събиране на биоотпадъци и третиране на биоразградимите отпадъци;
- Наредба № 7 от 19.12.2013 г. за реда и начина за изчисляване и определяне размера на обезпеченията и отчисленията, изисквани при депониране на отпадъци;
- Наредба за изискванията за третиране и транспортиране на производствени и опасни отпадъци;
- Наредба № 2 от 23.07.2014 г. за класификация на отпадъците;
- Наредба № 1 от 04 юни 2014 г. за реда и образците, по които се предоставя информация за дейностите по отпадъците, както и реда за водене на публични регистри;

- Наредба за излезлите от употреба моторни превозни средства;
- Наредба за отработените масла и отпадъчните нефтопродукти;
- Наредба за излязлото от употреба електрическо и електронно оборудване;
- Наредба за изискванията за третиране на излезли от употреба гуми;
- Наредба за реда и начина за изчисляване на размера на финансата гаранция или еквивалентна застраховка и за предоставяне на годишни справки-декларации при трансгранични превоз на отпадъци;
- Наредба за определяне на реда и размера за заплащане на продуктова такса;
- Наредба за батерии и акумулатори и за негодни за употреба батерии и акумулатори;
- Наредба за опаковките и отпадъците от опаковки

Настояща практика

Образувани количества, информация за състава, организиране на събирането, прилагани практики за третиране и обезвреждане. Данните за количествата текстилни отпадъци се докладват от предприятията в индустрията, съгласно законодателството. Въпреки липсата на национална информационна система за отпадъците към ИАОС, данни за образуваните в промишлеността отпадъци са налични, тъй като те се докладват в НСИ. Данните за битовите отпадъци също се представят в НСИ, но за тях съществуват проблеми в общинските администрации и не във всички случаи са в съпоставим обхват по време и територия. Що се отнася до състава на битовите отпадъци, информация може да бъде получена от правените проучвания по общини за морфологията, данни за която е посочена по-долу.

Таблица 8. Образувани битови отпадъци

Битови и строителни отпадъци	Мярка	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Общо образувани битови отпадъци	хил. тона	3572	3249	3135	3193	3011	2881	3080
Предадени за депонирани битови отпадъци	хил. тона	2568	2323	1860	1297	1856	1383	1142
Передадени за предварително третиране битови отпадъци	хил. тона	-	-	1005	1598	1002	1418	1789
Предадени за рециклиране битови отпадъци	хил. тона	979	841	271	298	153	81	149
Депонирани строителни отпадъци на депа за битови отпадъци	хил. тона	508	554	999	534	466	435	561
Образувани битови отпадъци на човек от населението	кг/чов./г	488	446	434	442	419	406	435

Данни от НСИ - <https://www.nsi.bg/bg/content/2564/>.

Данните за образуваните текстилни отпадъци са от Евростат.

В методиката не е поставена ясна разграничителна линия между битовите отпадъци и масово разпространените. Това разграничаване е задължително предвид факта, че дейностите по събиране, транспортиране и обезвреждане са задължение на кмета на община (за населените места с над 5000 жители) и те се финансират от такса битови отпадъци.

Дейностите, свързани с масово разпространените отпадъци, включени в разширена отговорност на производителите, следва да бъдат финансиирани от продуктовите такси или от средствата постъпили в организациите по оползотворяване от задължените лица.